

ULUSAL DEVLET OLMA YOLUNDA TÜRKİYE

Dr. Bülent KARA*

ÖZET

Osmanlı Beyliği, başarılı yöneticileri ve bu yöneticilerin gerçekleştirdiği fetihler sayesinde imparatorluğa dönmüştür. Bünyesinde çeşitli ırkları, dinleri, mezhepleri ve tabii ki dilleri barındıran bu imparatorluk aynı zamanda bu gruplara oldukça hoş görülü davranmıştır. Fransız İhtilali'nin ortaya çıkardığı "milliyetçilik" akımı, her imparatorluk gibi Osmanlı İmparatorluğu'nu da sarsmıştır. Çünkü, imparatorluğun bünyesindeki farklı gruplar da milliyetçilik akımının cazibesine kapılmışlardır. Bütün bu gelişmelere rağmen imparatorluğun asıl kurucu kesimi olan Türkler, imparatorluğun devamı için bu akıma sırtlarını dönmüşlerdi. İmparatorluk artık karşı koyulamayacak kadar güçlü darbelerle karşılaşmaya başlamıştı. Bu darbeler şiddetlendikçe Türkler arasında da milliyetçilik fikri gelişmeye başlamıştı. İmparatorluktan arta kalan topraklarda Türkler, yeni bir devlet için mücadele başlattı. Bu mücadele, tarihte "Kurtuluş Savaşı" olarak yerini aldı. Kanlı bir boğuşmadan sonra yeni bir devlet kuruldu. Bu devlet Türkiye'dir ve cumhuriyetin ilanından sonra da adı "Türkiye Cumhuriyeti"ne dönmüştür. Şimdi bu devlette de diğer devletlerde olduğu gibi ulusal bir politika uygulanacaktı. Devletin kurucusu olan Mustafa Kemal Atatürk; yine büyük bir devlet adamı ve devrimci olarak dil ve tarih, din, eğitim ve daha pek çok alanda ulusallaşma yönünde yenilikler gerçekleştirdi. Onun bu çalışmaları asla ırkçılığa yönelmedi. Çünkü o, herkesi vatandaşlık bağıyla benimsedi ve bu bağı benimseyen herkes için "*Ne mutlu Türk'ün diyene.*" dedi.

Osmanlı İmparatorluğu' nun Tebaa (Vatandaş) Yaklaşımı

Milliyetçilik konusunda herhangi bir kaynağa başvurulduğunda, istisnasız olarak "Fransız İhtilali"nden söz edildiği görülmektedir. (Yine Fransız İhtilali ve milliyetçilik hakkında söylenen son sözler bu eylemle, ulus devletlerin ortaya çıktığı yönünde olmaktadır.) Elbette ki her ulusal devletin ortaya çıkışı farklı özellikler gösterebilir. Ancak bu ulus devletlerden birisi olan ve belki de ulusal devlet olarak ortaya çıkışı diğer devletlere göre bir hayli gecikmeli olan

* Atatürk Üniversitesi Ağrı Eğitim Fakültesi Öğretim Görevlisi.

Türkiye'nin bu yoldaki mücadelesini öğrenmek, özellikle üzerinde yaşayan insanlar için daha heyecanlı ve çekici olmaktadır. Dolayısıyla Türk devletinin ulusalcı yaklaşımını ve bu konudaki bazı aşamalarına değinmeyi bir sorumluluk olarak kabul ettik.

Acaba Türkiye'nin ulus devlet olması yolunda nasıl bir çaba sarf edildi?

Bu çalışmada ulus devlet olma çabaları anlatılırken Türkiye'de kalan azınlıkların durumlarını da görmek mümkün olacaktır. Bu arada Osmanlı İmparatorluğu'nun yayılması ile sosyal yapıda oluşan gelişmeler, değişimler kısaca ele alınacak ve devralınan mirasın yeni Türk Devleti dönemindeki değişimini gösterilmeye çalışılacaktır.

1281'li yıllarda Söğüt civarında yaşayan küçük bir Türkmen grubu; Bilecik, Yarhisar, İnegöl kasabalarını da egemenliğine katarak büyüme eğilimi göstermiş ve çevresinde "Osmanlılar" adıyla tanınmaya başlamıştı.¹

XVI. yüzyılın sonlarında artık küçük bir Osmanlı Beyliği'nden söz edilemez. Çünkü bu beyliğin sınırları; Karadeniz ve Ege Denizi'nden Adriyatik ve İyonya Denizine; Karpatlardan Akdeniz'e kadar genişlemiş, Asya ve Afrika'da ise şu ülkeleri egemenliği altına almıştı: Küçük Asya, Kafkaslar, Suriye, Mezopotamya, Arabistan, Mısır, Trablusgarp, Tunus ve Cezayir...² Bu gelişmeler sonrasında Beylik, bir imparatorluğa dönüşmüştü.

Bu kadar geniş alanı hakimiyeti altında tutan Osmanlı İmparatorluğu, egemenlik anlayışında da en az toprakları kadar geniş bir hoşgörüyü ön planda tutmak zorundaydı. Çünkü; İmparatorluk Türkler başta olmak üzere; Bulgarlar, Sırlar, Romanyalılar, Arnavutlar, Yunanlılar, Ermeniler, İsraililer, Araplar, Suriyeliler ve Keldaniler, Dürziler, Kürtler, Gürcüler, Çerkezler gibi toplulukları bünyesinde toplamıştı.

Osmanlı İmparatorluğu farklı köken ve dine mensup topluluklara egemen olmasına rağmen, onlara karşı adil davranmış ve bir baskı veya asimilasyon politikası uygulamamıştır. Bu davranış şekli, Türklerin tarihsel mirası olduğu gibi, İslamiyet'in de beklentisiydi.

Osmanlı İmparatorluğu'nun yayılmasını kolaylaştıran en önemli etkenlerden birisi; hiç şüphesiz ki yukarıda belirtilen özellikler çerçevesinde Osmanlı'nın fethettiği yerlerdeki köylüleri derebeylerin zulmünden kurtarıp, devletin köylüsü olarak kabul etmesi gerçeği de yatmaktadır. Bu anlayışla yaklaşıldığı için fetih sonrasında köylülere herhangi bir baskı uygulanmıyor, onlara özgürlük tanınıyordu.³

¹ Sina Akşin, **Türkiye Tarihi, II, Osmanlı Devleti 1300-1600**, İstanbul, 1989, s.21.

² A. Zeki Polar, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Çöküş Sebepleri**, İstanbul, 1962, s.3.

³ Erol Güngör, **Tarihte Türkler**, İstanbul, 1993, s.191.

Osmanlı İmparatorluğu'nun bu hoşgörüsünü: "...Hristiyanlar devlet memuru olmadıkları için, yüksek devlet memurları, kendi yerleri tehlikeye girmesin diye, kitle halinde İslamlığın kabul edilmesine karşıydılar"⁴ şeklinde açıklayanlara da rastlanmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu yöneticilerinin bu hoşgörüsünün nedeni ne olursa olsun neticede egemenliği altındaki insanların mutlu olduğu bilinmektedir.⁵ Bu mutluluk XVII. yüzyılda bozulmaya başladı. Çünkü başlangıçtaki verilmiş amacından sapan Kapitülasyonlar, Osmanlı İmparatorluğu'na yıkıcı ekonomik darbeler vurmaya başlamıştı.

Yine XVII. ve XVIII. yüzyıllarda karşılaşılan bazı yenilgiler ve bu yenilgilerden sonra imzalanan anlaşmalar, Osmanlı İmparatorluğu için sonun başlangıcı kabul edilebilir. Örneğin 1699 tarihli Karlofça Antlaşması⁶ ile İmparatorluk ilk kez toprak kaybetmeye başlamış ve 1774 tarihinde imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması⁷ ile de Ruslar, Osmanlı İmparatorluğu içindeki Ortodokslar için koruyucu olarak kabul edilmişti.

Osmanlı İmparatorluğu'nda uyum içerisinde yaşayan gruplar dış güçlerin müdahalesiyle yavaş yavaş uyumu bozma noktasına geldiler. Aslında Osmanlı azınlıkları uyumu bozma durumuna getirildiler yaklaşımı daha doğru olacaktır. Çünkü; bu yenilgiler sonrasında özellikle Rusya, Osmanlı İmparatorluğu'nun iç işlerine müdahale edebilmek için Balkanlar'dan sonra yeni bir araç arayışına koyuldu. Rusya'nın bu konuda kullanacağı araç da tabii ki Ermeniler oldu. Osmanlı İmparatorluğu'nun iyice zayıflaması ve diğer devletlerin de işe karışmasıyla bu durum, "Ermeni Sorunu"na dönüştü.⁸

Osmanlı İmparatorluğu'nun etkilendiği olumsuz koşullar elbette ki bununla sınırlı değildi. Her geçen gün artarak devam eden toplumsal, ekonomik ve siyasal

⁴ "...Osmanlıların müsamahalaları ister siyaset, ister halis insanîyet, isterse lakaydi neticesi ile meydana gelmiş olsun, şu vakiyaya itiraz edilemez ki Osmanlılar yeni zaman içinde milliyetlerini tesis ederken dinî hürriyet umdesini temel taşı olmak üzere vazetmiş ilk millettir; arası kesilmeyen Yahudi teziyatı ve engizisyona resmen muavenet mesuliyeti lekesini taşıyan asırlar esnasında Hristiyan ve Müslümanlar, Osmanlıların idaresi altında ahenk ve vifak içinde yaşıyorlardı...." İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, I, Ankara, 1988, s.184-185.

⁵ "...Osmanlıların müsamahalaları ister siyaset, ister halis insanîyet, isterse lakaydi neticesi ile meydana gelmiş olsun, şu vakiyaya itiraz edilemez ki Osmanlılar yeni zaman içinde milliyetlerini tesis ederken dinî hürriyet umdesini temel taşı olmak üzere vazetmiş ilk millettir; arası kesilmeyen Yahudi teziyatı ve engizisyona resmen muavenet mesuliyeti lekesini taşıyan asırlar esnasında Hristiyan ve Müslümanlar, Osmanlıların idaresi altında ahenk ve vifak içinde yaşıyorlardı...." İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, I, Ankara, 1988, s.184-185.

⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, III/I, Ankara, 1983, s.589-595; İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, III, İstanbul, 1972, s.484-486.

⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, IV/ I, Ankara, 1982, s.422-425.

⁸ Kongar, **21.Yüzyılda Türkiye**, s. 54.

yozlaşma; Batılıların teknik alandaki ilerlemeleri ve bunu üretimde kullanması, ayrıca siyasi alanda da Fransız İhtilali ile ortaya çıkan “Milliyetçilik”, “Özgürlük” düşünceleri imparatorluğun temelinde sarsıntılar oluşturmaya başladı. Çünkü bu kavramların ortaya çıkışıyla devletin temelini oluşturan hukuk sistemine yönelik sorgulamalar başladı.

Osmanlı İmparatorluğu'nda egemen hukuk sistemi İslam Hukuku olduğu için, ülkede var olan grupların hukukları da İslam Hukuku'nun özüne göre şekillenmekteydi. Başka bir tanımla, hukuk kurallarının oluşumunda İslamiyet'in hoşgörüsü oranında diğer dinlere ve mezheplere de en azından cemaatler bazında izin verilmiştir.⁹ Bu izin, aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde yaşayan farklı köken ve dinlere mensup grupların kimliklerini korumalarını sağlamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda Demokratikleşme Süreci ve Ulusallaşma

Osmanlı sınırları içinde yaşayan gayrimüslim unsurların olumsuz tavırlarına rağmen Osmanlı yöneticileri onlara karşı olumsuz bir tutum takınmadıkları gibi yeniden mutlu günlere dönebilmek için bir takım çabalar göstermişlerdir. Örneğin 1839 yılında ilan edilen Gülhane Hatt-ı Humayunu ile herkesin can, mal, ırz, namus güvenliği teminat altına alınmış ve ana haklar kabul edilmiştir.¹⁰

Osmanlı İmparatorluğu bu ferman ile tüm vatandaşlarını din, mezhep farkı gözetmeksizin bir tek “Osmanlı Tebaası” ideali etrafında birleştirmek istiyordu.¹¹ Osmanlı yönetiminin bu isteğine karşı çıkışlar vardı. Karşı çıkanların başında Rumlar geliyordu. Çünkü Rumlar sahip oldukları bazı ayrıcalıkları diğerleriyle paylaşmak istemiyordu. Rumların bu yaklaşımını kanıtlayan en güzel örnek ise hiç şüphesiz ki Rum patriğinin daha ferman okunurken söylediği şu sözlerdir: “*İnşallah bir daha bu keseden dışarı çıkmaz*”.¹²

Osmanlı İmparatorluğu bu fermanın yayımlanmasıyla birlikte adeta demokratikleşme sürecine girmişti. Ancak bundan sonraki gelişmeler de ele alındığında bu demokratikleşme döneminin bir parçalanma sürecini de başlattığı görülmektedir.

Osmanlı tarihinde I. ve II. Meşrutiyet dönemi olarak adlandırılan demokratikleşme sürecinde yine Osmanlı tarihi için oldukça büyük önem arz eden

⁹ Bülent Kara, **Tabiiyetten Vatandaşlığa Geçiş Sürecinde Türkiye’de Azınlıklar (1923-1950)**, (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum, 2004, s. 11.

¹⁰ **Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)**, İrade-i Mesail-i Mühimme 24; Mahmut Esat Bozkurt, **Atatürk İhtilali**, İstanbul, 1995, s.44-47.

¹¹ Hakan Alkan, **500 Yıllık Scrüven, Belgelerle Türkiye Yahudileri**, I. Ankara, 2000, s. 79.

¹² Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, V. Ankara, 1983, s. 187.

iki siyasi oluşum ortaya çıkmıştır. Meşrutiyet yönetiminin ilanında etkili olan bu gruplar; Yeni Osmanlılar ve Jön Türklerdir.

Yeni Osmanlılar; Osmanlı İmparatorluğu'nda batılılaşma çalışmalarına tepki olarak ortaya çıkmış bir aydınlar grubudur. "Bürokrat" olarak tanımlanabilecek yazar, memur ve subaylardan oluşan bu grup, imparatorluğun merkezileşme ve batı eğitiminin bir sonucudur.

Bu aydınlar grubuna göre; sürekli toprak kaybının önüne geçebilmenin yolu ve Osmanlı İmparatorluğu'nun kalkınması "Meşveret" sayesinde gerçekleşecektir. "Meşveret" ile yönetim düzeltilecek tüm Osmanlılar –ırk ve din ayrımından uzaklaşarak- birbirine kenetlenecek ve devlete bağlılıkları artacaktır.

Yeni Osmanlılar ulusal duygulardan uzak durmuşlardır. Onların benimsedikleri temel kavram "din" olmuştur. Bunun içindir ki, batının ekonomik baskılarına karşı yerli "banka", "şirket", "tüccar", "fabrika" önerirken bunların başına "Müslüman" kelimesini eklemeyi ihmal etmemişlerdir. Yeni Osmanlılar devletin kurtuluş çözümünü özgürlük ve eğitimde bulmuş ancak kısa bir süre sonra yanıldıklarını da anlamışlardır.¹³ Çünkü; 23 Aralık 1876 yılında Sultan II. Abdulhamit tarafından ilan edilen Meşrutiyet yönetimi, özgürlük veya "demokrasi" getirirken imparatorluğun dağılmasını önlemede bekleneni verememiştir.

Osmanlı tarihinde düşünce alanında varlıklarıyla önemli bir yer tutan ikinci aydınlar grubu ise Jön Türklerdir.

Jön Türkler, Yeni Osmanlılara göre bürokrasinin daha alt tabakalarından ve toplumsal köken olarak da daha alt sınıflardan oluşmuşlardır.

Jön Türkler, Yeni Osmanlılara göre batı eğitiminden daha çok etkilenmişlerdi ve akılcı düşünceye yatkınlıkları da daha fazlaydı.

Jön Türkler, devleti kurtarmak için kolları sıvadığında ellerinde bu iş için anahtar görevi yapabilecek "Osmanlılık" ve "İslamcılık" gibi iki düşünce vardı. Fakat Jön Türklerin ve tabii ki onların siyasal örgütlenmesi olan İttihat ve Terakki'nin bir üçüncü anahtar buldukları görülmektedir ki bu anahtar, "Türkçülük" tür.

Tarihi seyir içerisinde "Osmanlılık" fikrinin özellikle gayrimüslim unsurları Osmanlı İmparatorluğu'na sadık birer tebaa olarak tutamadığı bilinmektedir. Bütün ümitlere ve gayretlere rağmen "İslamcılık" fikri de bekleneni verememiştir.

"Osmanlılık" ve "İslamcılık" akımının başarısızlığı İttihat ve Terakki yöneticilerinin ve doğal olarak Jön Türklerin kafalarında sır gibi sakladıkları "batıcılık" ve "Türkçülük" politikasına geçiş konusuna yeşil ışık yakmıştır.

¹³ Baskın Oran, *Atatürk Milliyetçiliği, Resmi İdeoloji Dışı Bir İnceleme*, İstanbul, 1990, s. 38-40.

İttihat ve Terakki'den çok önce var olan "Türkçülük", siyasi arenaya bu parti tarafından getirilmiştir ancak bu düşünceyle ilgili olarak -imparatorluğun temelinde sarsıntı oluşturur mu?- şeklinde çekinceler de vardır. Bu konuda ikinci bir çekince de "Türk" kelimesinin imparatorlukta o güne kadar sağlıklı bir şekilde kullanılmamasından kaynaklanmaktadır. Bazı çevrelerde de olsa "*Türk*"; "kaba, anlayışsız, zalim, cahil ve etrak-ı bi idrak" gibi tanımlarla açıklanmaktaydı. Öyleyse her şeyden önce bunun böyle olmadığı halka anlatılmalı ve ulusal bir bilinç oluşturulmalıydı.

Jön Türklerin "Türkçülük" politikasını milliyetçilik eksenine oturtmasında iç dinamiklerden çok özellikle Rusya Türklerinin çalışmaları etkili olmuştur.¹⁴ Bu Politikanın şekillenmesinde Rus Türkleri etkili olduğu için "Türkçülük", "Turancılık" politikasına yönelmekte gecikmemiştir.

İttihat ve Terakki Müslüman Türkleri azınlıkların yerine egemen kılmak ve halkı tarımdan sanayi ve ticarete yönlendirmek için "Milli İktisat" politikası izlemiştir. Yerli girişimcileri yabancı şirketlere karşı korumak için 1913 yılında Teşvik-i Sanayi Kanunu'nu çıkarmış, Türklere parasız fabrika arsası ve makine, ham ve yarı işlenmiş mallar için gümrük bağışıklığı sağlamış, vergileri takside bağlamıştır.

Savaş sırasında Osmanlı Bankası zorluklar çıkardığı için, onun yerine ulusal bir bankanın kurulmasını gerçekleştirmiş ve 11 Mart 1917'de "İtibar-ı Milli Bankası" adıyla çalışmaya başlayan bu banka bütün işlemlerini "Türkçe" yapmıştır.¹⁵

İttihat ve Terakki ulusal sanayinin oluşması için çalışmış yabancı ve azınlık şirketlerine karşı Anadolu Milli Mahsulat ve Ekmekçiler Cemiyeti gibi yerli kuruluşları desteklemiştir. İttihat ve Terakki'nin bu desteği sonucunda zengin bir yerli sınıf oluşturulmuştur. Böylece yerli girişimciler "ulusal kapitalizmi" öğrenmiştir. İttihat ve Terakki'nin bu gayreti azınlıklara da bir deneğim kazandırmış ve Türkleri paravan veya ortak yaparak yollarında yürümeğe devam etmişlerdir.¹⁶

İttihat ve Terakki bazı çalışmalarıyla hem ulusallaşmaya hem de laikliğe geçişe hizmet etmiştir ki Kuran-ı Kerim'in Türkçe'ye çevrilmesi ve hutbelerin Türkçe okunması bu çalışmalardandır.

İttihat ve Terakki'nin 1908 yılındaki parti programında : "Devletin resmi dili Türkçe'dir, her çeşit haberleşme ve yazışma Türkçe yapılacaktır" şeklinde bir madde vardır.

Ulusallaşma konusunda sadece programına maddeler yazmakla kalmayan İttihat ve Terakki, "Türkçülük" konusunda çok önemli görevler üstlenecek olan

¹⁴ Oran, *Atatürk Milliyetçiliği, Resmi İdeoloji Dışı Bir İnceleme*, s. 46.

¹⁵ Tevfik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950*, İstanbul, 1995, s.137.

¹⁶ Oran, *Atatürk Milliyetçiliği, Resmi İdeoloji Dışı Bir İnceleme*, s.50.

Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti ve Türk Ocakları gibi kuruluşları da faaliyete geçirerek Ulusal –devlet bilincinin oluşumunda önemli adımlar atmıştır.

İttihat ve Terakki içerisinde “Türkçü” düşüncelerin şekillenmesinde görev alan Ziya Gökalp, Atatürk döneminde de bu etkinliğini sürdürmüştür.

Meşrutiyet döneminde Osmanlı yönetimi yasal düzenlemelerle eşitlik sağlamaya çalışırken Avrupalı devletler ve onların kıskırtıp desteklediği Osmanlı “Tebaası” gayrimüslimler memnun görünmemenin çabasını veriyordu.

Meşrutiyet döneminin ilginç bir sahnesi şöyledir: “*Günler geçiyor, İstanbul'da meşrutiyet lehinde gösteriler devam ediyordu. ...bizim hocalarımızla Rum ve Ermeni rahipleri, Musevi hahamları arabalarda yanyana oturarak binlerce halkın “Yaşasın Hürriyet, Kahrolsun istibdat” arasına da “Padişahım çok yaşa” avazelerile Beyoğlu ve İstanbul'un büyük caddelerinde dolaştırılıyor, Osmanlı toplumunda din ve mezhep farkının kalmadığına dair hocalar, rahipler, papazlar tarafından yer yer nutuklar veriliyor, karşılığınca hepsi birbirile kucaklaşıyor, öpüşüyor, Meşrutiyet idaresinin ilanıyla çeşitli unsurlar arasındaki ayrılıkların tamamen kalktığı gösterilmek isteniyordu.*

İslam, Rum, Ermeni ve Musevilerden mürekkep kalabalık şehirde her sınıf halktan aralarında siviller ve zabıter bulunduğu halde rehberlik ederek, Rum, Ermeni patrikhanelerine gidiliyor, Musevilerin sinagogları ziyaret ediliyor, camilerin önünde toplanılıyor ve bütün bu tezahürat hocaların, rahiplerin hitabelerile ilan ediliyordu. ...Osmanlı vatanında el birliği ile çalışabilmesi milletin selameti ve ilerlemesini temin için mani kalmadığını aynı vatanın aynı hukuka malik vatandaşları olduğu söyleniyor, bu fikre sadık kalınacağına yemin ediliyordu. Bu nümâyiş ve hareketler şüphesiz ki belli mihraklardan, belli kaynaklardan tertip ediliyordu.

...“zamanı gelmişti” işaretile birbiriyle kucaklaşan bu insanları ayrı kutuplara, ayrı kamplara bölmesinin şiddete ve zaman zaman kana dayanan acı manzaralarına da şahit olacaktık”¹⁷

1914 yılında başlayan I. Dünya Savaşı bu bölünmenin adeta doruk noktasını yaşattı. Çünkü; büyük devletlerin kendi menfaatleri için kullandıkları Ermeniler, Osmanlı ordusunu arkadan vurmaya başladı. Ermenilerin bu davranışı Osmanlı İmparatorluğu'nu tedbir almaya yöneltti. Bu tedbir; kargaşa yaratan Ermenilerin iç kesimlere gönderilmesini gerçekleştirmek amacıyla yönelikti. Bu uygulama “Tehcir Kanunu” olarak tarihte yerini aldı.¹⁸

¹⁷ Cemal Kutay, *Osmanlıdan Cumhuriyete, Yüzyılıımızda Bir İnsanımız, Hüseyin Rauf Orbay (1881-1964)*, İstanbul, 1992, s. 24-25.

¹⁸ Bu yasa savaş sonrasında ve şimdilerde kasıtlı olarak bir katliam olarak değerlendirildi. Bugün de Avrupa Birliği'ne girme mücadelesi veren Türkiye'ye bunu kabul etmesi yönünde baskı uygulanmaktadır.

Tehcir Kanunu Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerine damgasını basan İttihat ve Terakki tarafından çıkarılmıştır. Fakat İttihat ve Terakki'nin Anadolu'da yaşayan gayrimüslim unsurlara karşı katliam yapma yaklaşımı söz konusu değildir. Çünkü; İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne kimlerin kabul edileceği tartışılırken “ güvenilecek her Osmanlı'nın alınması”¹⁹ fikri kabul edilmiştir. Dolayısıyla İttihat ve Terakki içerisinde farklı grupları da görmek mümkündür. Bu çerçeveden bakıldığında elbette ki karşılıklı öldürmeler vardır fakat bu bir katliam değildir.

Tehcir uygulaması Anadolu'da yaşayan gayrimüslim sayısını elbette ki azaltmıştır. Yine bu nedenlerle savaş döneminde ve savaş sonrasında gerçekleşen göçler de bu azalmada rol oynamıştır.

Aynı nedenler bir taraftan da Anadolu'daki Türk nüfusu arttırmıştır. Özellikle Balkan topraklarının kaybı ve bu topraklarda kurulan yeni devletlerin buralarda yaşayan Türklere karşı olumsuz tavrı, Türklerin büyük kitleler halinde Anadolu'ya gelmesine yol açacaktır. Anadolu'daki Türk nüfusun artmasında Lozan'da 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanan, “ Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol”²⁰ çerçevesinde gerçekleşen mübadele de etkili olmuştur.

Anadolu'da gayrimüslim nüfusun azalması öte taraftan Türk nüfusun artması sosyal yapıda, düşüncede, kültürde ve tabii ki siyasi yaşamda bir değişim dönemini de getirecektir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun farklı din ve kökene mensup tebaasını (azınlık) asimilasyona tabi tutmayı onları gerek birbirlerine ve gerekse toplumun diğer üyelerine zarar vermeden yaşayabilmelerini sağlamış olması, özellikle devletin iç huzuru ve yöneticilerin inançlarının yerine getirilmesi bakımından elbette ki önemli bir durumdur. Ancak imparatorluğun bu anlayışı ve uygulaması uzun vadede değerlendirildiğinde olumsuz bazı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Çünkü dış dünyadaki gelişmelerin de etkisiyle imparatorlukta milliyetçilik fikirleri filizlenme sürecine girmiştir. Bu konudaki en dikkat çekici nokta ise; ayrılıkçı düşünce ve eylemlerin bu gruplar arasında yeşermiş olmasıdır.

Milliyetçilik fikri ile Fransız İhtilali arasında nasıl bir ilişki varsa, Osmanlı İmparatorluğu'nda gelişen milliyetçilik fikriyle ibadethaneler arasında da öyle bir ilişki vardır.²¹ İki olay arasındaki benzerlik kabaca şöyle değerlendirilebilir:

¹⁹Mehmet Kabasakal, **Türkiye'de Siyasal Parti Örgütlenmesi 1908-1960**, İstanbul, 1991, s. 25.

²⁰Meray, **Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar- Belgeler**, II/II, s. 82-87; Cemil Bilsel, **Lozan**, II, İstanbul, 1998, s.293-295; Kara, **Tabiiyetten Vatandaşlığa Geçiş Sürecinde Türkiye'de Azınlıklar**, s. 206-213.

²¹İbadethane yerine “kilise” sözünü kullanmamaktaki kasıt, bu yargıyı belli bir dönemle kısıtlı tutmamak düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Hatırlanmalıdır ki her dinî kurum, kendine

Milliyetçilik, Fransız İhtilali'nin bir sonucuysen Osmanlı İmparatorluğu'nda ortaya çıkan milliyetçilik, daha çok ibadethanelerin çalışma ve tahriklerinin bir sonucudur.

Din ve dinî kurumların ulusalcı yaklaşımları (Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemleri için kilise ifadesi kullanılabilir.) ve ardından gerçekleşen ulusal devletler, kendilerinin de oluşumunda önemli bir rol üstlenen bu kurumları kontrol altında tutma ihtiyacı duymuşlardır.

Ulusal devletlerin bu yaklaşımı sadece kendisine zarar veren karşı dinlerin kurumlarına yönelik bir tavır değildir. Çünkü çoğu zaman "ulusal" olma fikrine karşı çıkan dinler de başlı başına ulusal devlet için bir tehlike oluşturmaktadır.

Bu değerlendirmeye ışığında Türkiye Cumhuriyeti ele alındığında şunlar söylenebilir: Türkiye Cumhuriyeti; 1299'da kurulan ve 1922 yılında Saltanatın kaldırılmasıyla tarihe mal olan bir imparatorluğun, yani 623 yıl ömürlü Osmanlı İmparatorluğu'nun tek mirasçısıdır. Türkiye Cumhuriyeti, bayrağı Osmanlı İmparatorluğu'ndan devralmış ve daha da ileriye götürmeye azmetmiştir. Ancak bayrağı ileriye götürebilmenin ön koşulu vardır. Bu koşul tek kelimeyle çağın beklentilerine ayak uydurmaktır.

Lozan ve Yeni Bir Dönem

Çağın bir koşulu ulusal devlet olmaktır. Hatırlanacaktır ki I. Dünya Savaşı sonunda imparatorluklar dağılmış ve ulusal devletler ortaya çıkmıştır.

Birçok ulusu bünyesinde barındıran Osmanlı İmparatorluğu da yıkılmıştır. Elde kalan toprak Misak-ı Milli ile çizilen, adına Türk Yurdu denilen Anadolu'dur. Anadolu'nun nüfus yapısı çoğunluk olarak irken Türk, dinen Müslüman'dır.

Savaş sonrası düzenlemeler için toplanılan yer İsviçre'nin Lozan kenti olacaktır. Çağın gereklerine ayak uydurma gayreti burada kendisini hemen belli edecektir. Çünkü: görüşmelere gitmeden Saltanat 1 Kasım 1922'de kaldırılmıştır. Saltanatın kaldırılmasının görünen gerekçesi; Lozan görüşmelerine gitmek isteyen İstanbul Hükümeti'nin,²² ve onu çağırın Batılı Devletlerin²³ oyununu bozmaktır.

Milli Mücadele'nin önder kadrosunun saltanat ve hilafet hakkındaki düşünceleri hatırlanacak olursa²⁴ bunun dışında bir gerekçe sunmanın zorluğu kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Öyleyse saltanatın kaldırılması aynı zamanda imparatorluk düşünce yapısının da değişmesi demektir. Bu çerçevede bakıldığında ulusçuluğun ön plana çıktığı söylenebilir. Nitekim diğer kurumlardaki millileşme

inanmaları çeşitli dönemlerde çeşitli görüşlere ve çeşitli eylemlere sürükleyebilmiştir ve sürüklemektedir.

²² Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk-Söylev**, II, Ankara, 1987, s. 915-917.

²³ Atatürk, **Nutuk-Söylev**, II, s. 911; Ergün Aybars, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, I, Ankara, 1994, s. 351.

²⁴ Atatürk, **Nutuk-Söylev**, II, s. 913-915.

ifadeleri; Kuva-yı Milliye, İrade-i Milliye, Hakimiyet-i Milliye, Misak-ı Milli, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve daha sonraları Milli Müdafaa, Milli Eğitim gibi kavramların yaygınlaşması, ulusalcılık fikrinin güçlendiği iddiasını pekiştirmektedir.

Lozan Barış görüşmelerinde yeni devletin olaylara yaklaşımı savaş dönemindeki açıklamaları ile aynı paraleldedir. Yani belirleyici unsur Türklük ve Müslümanlıktır.

Yalnız, yeni devletin Türklük yaklaşımı etnik kökene dayanmamaktadır; çünkü Türk Devleti'nin kurtarılmasında ve kurulmasında bazı gayrimüslimlerin dahi payı vardı.²⁵ Bunun içindir ki yeni devletin kurucusu da bu yönde sözler sarf etmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün: "*Türkiye Cumhuriyetini kuran Türkiye halkına Türk Milleti denir*"²⁶sözü "Türk vatandaşlık Kanunu"nda da yansımaları bulunmuştur.²⁷

Türk Devleti imparatorluk döneminin tüm uygulama ve bakış açılarından kurtulma azmindeydi. İlk bakışta pek dikkat çekmeyen, fakat derin anlamlar içeren yeni bir uygulama da Ankara'nın başkent seçilmesiydi.

Malatya Mebusu İsmet Paşa ve on dört arkadaşının 9 Ekim 1923'te verdiği kanun teklifi mecliste görüşülmüş ve çoğunluk tarafından 13 Ekim 1923'te kabul edilmiştir.²⁸ Konuyla ilgili görüşmeler devam ederken Gelibolu Mebusu Celal Nuri Bey şu sözleri söylemiştir: "... Biz Ankara'yı merkez itihaz etmekle başlı başına manayı müfittir bir program itihaz ediyoruz. İstanbul beynelmilel, fevkalmilel Osmanlı Hükümeti'nin makarrıydı. Ankara milli bir devletin, bir devlet-i hürrenin makarrı olmak üzere ayrıca bir manayı müfittir. Binaenaleyh biz Ankara'da yeni devletimizi, yeni hükümetimizi, yeni teşkilatımızı kuracağız..."²⁹

Yine aynı konu hakkında Aksaray Mebusu Besim Atalay Bey'in şu sözleri de ilginç kabul edilebilir: "...sonra bugünkü İstanbul'un, Feridleri ve arkadaşlarını yetiştiren zihniyeti kısmen devam ettikçe bizim oraya gitmemizde zannederim mahzurlar vardır. Binaenaleyh burası tamamen dezenfekte edilmedikçe oraya gitmek hazin ve ihtiyata muvafık değildir arkadaşlar. Ve biz burada tozlar içersinde yaşarız..."³⁰

²⁵ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 030 (25.12.1927) 18 01/ 027 70 14; 030(25.12.1927) 18 01/ 912635.

²⁶ Utkan Kocatürk, *Atatürk*, Ankara, 1987, s. 127.

²⁷ *Düstur*, III. Tertip, IX, s. 994- 995, No: 207. (23 Mayıs 1928).

²⁸ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMM. ZC.)*, II. İttihap Devresi, Birinci İctima Senesi, II, Ankara, s. 665-670.

²⁹ *TBMM. ZC.*, II/I, s. 669.

³⁰ *TBMM. ZC.*, II/I s. 670.

Ankara'nın başkent seçilmesi elbette ki çok farklı anlamlar taşıyordu. Nitekim bir Batılı'nın konuya yaklaşımı şöyledir: "...Karar, geçmişten yeni bir uzaklaşma-Saltanatın kaldırılmasının mantıklı bir sonucu-anlamına geliyordu. Padişah gitmişti; imparatorluk şehri onu deviren devrimciler için hâlâ elverişli bir yer değildi. Beş yüz yıla yakın bir süre İstanbul bir İslam İmparatorluğunun başkenti olmuştu; muhteşem bir geçmişin solgun hayaletleri sarayın ve Babıali'nin koridorları arasında hala uğursuzca çırpınıp duruyorlardı. Bir yandan camileri ve sarayları, kutsal yerleri ve saray maiyetiyle Türk İstanbul; öte yanda müteahhillerin ve kompradorların kozmopolit tüccar topluluğuyla tatlı su Frenklerinin dış mahallesi Beyoğlu; bunlar, gerçekte ve Türk halkının zihninde, Mustafa Kemal'in kurmak istediği yeni Türkiye'ye bir merkez sağlayamayacak kadar geçmişle yakın ortaklık içindeydi. Böylece, meydana gelmekte olan değişiklikleri sembolleştiren ve iyice belirten yeni bir başkent seçildi. Yeni devlet bir hanedan, imparatorluk veya din üzerine değil, Türk ulusuna dayanıyordu ve başkenti Türk anayurdunun kalbinde idi."³¹

Saltanatın kaldırılması ve Ankara'nın başkent seçilmesinde görülen bu ulusal adım hilafettin kaldırılmasıyla daha da pekiştirilecektir.

Çünkü dinî bir kurum olan hilafettin varlığı, ulusal devlete geçişin önünde bir engeldi. Burada din-hilafet ikilisini birbirinden ayırmak gerekir. Elbette ki ulusal devlet için din terk edilmeyecekti. Fakat hilafet; tüm Müslümanları bir çatı altında tutmak ya da en azından bunun mücadelesini vermek durumunda olduğu için ulusal devlet anlayışıyla örtüşmemekteydi. Ancak burada farklı bir konu gündeme gelmektedir: Neden hilafet kaldırılarak ulusalcılık alanında bir adım daha atıldı da Patrikhane ya da Hahamhane konusunda aynı sonuca varılmadı veya varılamadı?

Patrikhanenin kaldırılması konusunda Türkiye Lozan'da ısrarcı bir tavır sergilemiş olmasına rağmen, bu kurum hakkında yine eskisi gibi cemaatin din ve dünya işlerine bakması ve hatta ekümenlik denilen evrensellik ilkesinin devamı konusunda Batılı devletlerin yoğun istekleriyle karşılaşmıştır.³² Batılıların bu yoğun istekleri karşısında Patrikhanenin sadece din işleri ile uğraşması şartıyla varlığı Lozan'da kabul edildi. Lozan sonrası dönemde Cumhuriyet hükümetleri, Patrikhanenin tanınan statü dışına çıkmaması için bu kurumu kontrol altında tutmayı ihmal etmedi. Görünen o ki, bu kontrolü de iyi bir şekilde gerçekleştirdi. Örneğin; 1926 yılında İskenderiye veya Aynaroz'da gerçekleştirilmek istenen konferansa katılmak isteyen patrikhanceye izin verilmedi.³³ Bu konuda tarihsel gelişim doğrultusunda şunlar söylenebilir: Lozan'da ekümenlikten arınan ve sadece Türkiye'deki Rum Ortodoksların din işleriyle uğraşmasına izin verilen bir

³¹ Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, (Çev: Metin Kıratlı), Ankara, 1984, s. 260.

³² Seha L. Meray, **Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar-Belgeler**, I/II, İstanbul, 2001, s. 193-194 ve 221-222.

³³ **BCA.**, 030 (15.09.1926) 109 724 27.

patrikhane kabul edilmiştir. Dirayetli Türk hükümetleri bu sınırın dışına çıkmak isteyen Patrikhaneyi engelleme kararlılığını göstermiştir. Ancak gelişen dış olaylar ve Türkiye'nin takip ettiği dış siyaset ve denge politikaları nedeniyle zaman zaman Lozan statüsü çiğnenmiştir ve çiğnenmektedir. Bu gelişmeler Hilafet-Patrikhane karşılaştırması şeklinde ele alındığında şöyle bir değerlendirme yapılabilir: Her iki kurumun bu siyasi alanlara müdahale girişimi, Laikliğe aykırıdır. Ancak Patrikhanenin bu tavrı resmi ideoloji yaklaşımına göre en azından Cumhuriyeti ve laik sistemi yıkmaya yönelik bir tavır olarak değerlendirilmemekte, hilafet ise laikliğe geçiş ve ulusal devlet anlayışına bir engel olarak görülmektedir. Fakat daha da açık bir ifade kullanılacak olursa söylenecek söz şu olabilir: Patrikhane siyasi destekli olmasına rağmen, hilafet gerçek anlamda bir destekten ve istekten mahrumdu.

Yeni Türk Devleti'nin "ulusal" olma yolundaki önemli çalışmalarından birisi de dil alanında olmuştur.

Günlük hayatın her alanında yer tutan dil, bilimsel çalışmaların ortaya konmasında da bu önemini korur. Böylesine büyük bir öneme sahip olan dil, herkesin anlayabileceği ve herkesin kendisini rahatça anlatabileceği özellikte olmalıdır. Çünkü dil, anlaşılabilir olduğu oranda kalıcı olabilir. Dil, aynı zamanda ulus devlet olmanın ve milli kültürü koruma oranının bir göstergesidir. Bunun içindir ki ulusal devletin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, dil konusunda da gereken duyarlılığı göstermiş ve Türkçe'yi konuşulan ve anlaşılacak bir dil yapmanın mücadelesini vermiştir. Ulusal önder konuyla ilgili olarak düşüncesini şu sözlerle ifade etmiştir: "*Milli his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin milli ve zengin olması milli hissin gelişmesinde başlıca etkidir. Türk dili, dillerin en zenginlerindedir; yeter ki bu dil, şuurla işlensin.*"

Ülkesini, yüksek bağımsızlığını korumasını bilen Türk Milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır."³⁴ Ulusal önderin bu yaklaşımı diğer alanlarda da olduğu gibi sözle kalmamış ve derhal uygulamaya konmuştur.

Türk dilinin yaygınlaştırılması yönündeki en önemli çalışmalardan birisi "Vatandaş Türkçe Konuş" şeklinde sloganlaşan kampanyadır. "Vatandaş Türkçe Konuş" kampanyası 13 Ocak 1928 tarihinde Dar-ül Fünun Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyeti'nin yıllık kongresinde ele alınan ve azınlıkların Türkçe konuşmalarını sağlamayı hedef alan bir uygulamadır.³⁵

Ulusal devlet olma yolunda "dil" in önemini fark eden ve aslen bir Musevi olan Türk vatandaşı Avram Galanti Akşam gazetesinde "Türkleşmek Yolu" isminde bir yazı yazmış ve şöyle demiştir: "*...Balada, bir milliyette vahdet husule getirmesine muktezi umumi avamilin, din, mesken, örf-adet ve ba-husus lisandan ibaret olduğunu zikrettim... Türkiye'de yaşayan ve dilleri Türk dilinden gayri olan*"

³⁴ Kocatürk, **Atatürk**, s. 164.

³⁵ Kara, **Tabiiyetten Vatandaşlığa Geçiş Sürecinde Türkiye'de Azınlıklar**, s. 166

*anasır, bu içtimai kanundan hariç kalmaz. Bunlar kavlen, ismen ve resmen Türk olabilirler; lakin ruhen, fikren, kalben Türk olamazlar. Çünkü Türklüğü hissedemezler. Çünkü Türklüğü hissettirecek avamilden biri olan Türkçe'den mahrumdurlar....*³⁶

Cumhuriyet hükümetlerinin ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı Musevi kökenli Avram Galanti'nin görüşleri örtüşmekteydi. Cumhuriyet döneminde Türkçe'nin canlanması, işlerlik kazanması için çaba sarf edildi. Örneğin, 1930'lu yıllarda okul kitaplarında, resmi yazışmalarda, günlük gazetelerde Türkçe kelimeler kullanılmaya başlandı... Artık; muselles, üçgen; müselles mütesavi'l adla, eşkenar üçgen; zü erbaat-üt adla yerine dörtgen denilmeye başlanmıştı.³⁷

Yıl 1938 olmuştur. Acaba toplumsal anlamda değişen ne vardır? Peyami Safa Cumhuriyet gazetesinde çıkan yazısında durumu şöyle anlatır: *"...Artık, ekalliyetlerin umumi yerlerde Türkçe konuşmaları lâzım geldiğini ispat etmek için, en aşağı on beş seneden beri ve belki de, en aşağı on beş bin defa yazılan delillerden ayrı bir şey söylemeye imkan yoktur. Artık, "Sabahleyin güneş doğar" yahut "elinizdeki şemsiyeyi bırakırsanız yere düşer" nevinden bedahetler arasına giren bu basit hakikatin ispata ve tahlile muhtaç hiçbir şüpheli tarafı kalmamıştır. Fakat, ekalliyetler arasında, bazı dilleri kuruyasicaların umumi yerlerde Türkçe konuşmamaktaki inatlarını hâlâ kıramamış olduğumuz için aynı bedahetleri on beş bin birinci defa tekrarlamak gerekiyor...."*³⁸

Peyami Safa 1938'de Türkçe'nin yeterince konuşulmadığını bu sözlerle aktarıyordu. Acaba 2004'lü yıllarda Türkçe ne kadar konuşuluyor ve Türkçe'nin zenginleşmesi için neler yapıyor? Türkiye'de Türkçe ne kadar doğru kullanılıyor? Anadolu'da küçük kasabalarda dahi birçok iş yeri Türkçe olmayan isimler taşıyor. Basın yayın organlarının bir çoğu ve özellikle televizyon kanalları Türkçe kelime yerine İngilizce karşılığını kullanmayı tercih ediyor.

Ulusal önder dil konusunda da duyarlı davranarak Türkçe'yi zenginleştirmenin mücadelesini vermiştir. Bu yöndeki çalışmalardan birisi 1934 yılında kabul edilen Soyadı Kanunu'dur.³⁹ Bu kanun sosyal hayatta isim benzerliğinden kaynaklanan bazı sıkıntıları gidermeyi hedeflediği gibi, Türkçe'nin zenginleşmesini de sağlamıştır. Çünkü kabul edilecek olan soyadların Türkçe olması kanunda belirtilmişti. Dolayısıyla az kullanılan veya unutilan Türkçe kelimeler de bu şekilde yeniden dile kazandırılmak istenmekteydi.

³⁶ Avram Galanti, "Türkleşmek Yolu", **Atatürk Devri Fikir Hayatı, II**, (Haz: Mehmet Kaptan, İnci Engünün, Zeynep Kervan, Necati Birinci, Abdullah Uçman), Ankara, 1992, s. 546-548.

³⁷ Zeynep Korkmaz, **Atatürk ve Türk Dili, Belgeler**, Ankara, 1992, s. 414-418.

³⁸ Peyami Safa, "Dil Fethi", **Cumhuriyet**, 30 Temmuz 1938.

³⁹ 21 Haziran 1934. **TBMM. ZC.**, IV/ XXIII, s. 254.

Sosyal hayatı ve dili etkileyen en önemli alanlardan birisi de hiç şüphesiz ki din ve bununla ilgili ibadettir. Tarih, İslamiyet'in kabulünden sonra Türkçe'nin önemli bir ölçüde bu dinin ifade kaynağı olan Arapça'nın etkisi altına girdiğini göstermiştir. Hatta bu etki, o kadar ileri gitmiştir ki bir dönem Arapça resmi dil konumuna bile gelmiştir.⁴⁰ Dine değil; fakat ibadetin Arapça olarak yapılmasına karşı çıkan ulusal önder, bu konuda da bir takım tedbirler alma yoluna gitmiştir. Bu yollardan birisi "Ezan"ın Türkçe okunmasıdır. 1932 yılında başlatılan bu uygulamayla aynı zamanda Kuran-ı Kerim'in Türkçe tercümesinin okunmasına da gidilmiştir.

Kuran-ı Kerim'in Türkçe tercümesi ilk defa İstanbul Yerebatan Camii'nde Hafız Yasar (Okur) tarafından okunmuştur.

3 Şubat 1932 tarihinde Ayasofya Camii'nde Türkçe Kuran-ı Kerim okunmuştur.

5 Şubat 1932 tarihinde İstanbul Süleymaniye Camii'nde ilk kez Türkçe hutbe okunmuştur.

Atatürk; ezan, tekbir, sala ve hutbe gibi ibadetin önemli alanlarında Türkçe'yi ön plana çıkarmıştır. Atatürk'ün bu tavrını: "*Türkler dinlerinin ne olduğunu bilmiyorlar. Bunun için Kur'an Türkçe olmalıdır.*"⁴¹ şeklinde açıklayanlara rastlanmaktadır. Bu her ne kadar kabul edilebilir bir yaklaşım ise; Atatürk'ün bu çalışmayla Türkçe'yi geliştirme, baskıdan kurtarma isteğinde olduğu da bir o kadar kabul edilebilir yaklaşımdır. Çünkü, dil ve tarih alanındaki millileşme çabaları, yani Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti ve Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin kuruluşu bunu doğrulamaktadır.

Selçuklu ya da Osmanlı İmparatorluğu döneminde Arapça'nın yaygın olarak kullanılmasını doğal karşılayanlar bulunmaktadır. Bu fikri savunanlar: "*....Bir yerde bu doğaldır. Çünkü, doğuda Arapça, batıda Latince'ninkine paralel bilim dili olarak kendini kabul ettirmişti. Bu durumda Türk bilim adamı da eserini genellikle Arapça Türk edebiyatçısı Farsça'yı kullanıyordu....*"⁴² demektedir.

⁴⁰ Aydın Taneri, **Türk Kavramı'nın Gelişmesi "Ne Mutlu Türküm Diyene"**, Ankara, 1983, s. 37.

⁴¹ Ahmet Gürtaş, **Atatürk ve Din Eğitimi**, Ankara, 1981, s. 41.

⁴² Taneri, **Türk Kavramı'nın Gelişmesi**, s. 37.

Oysa Karamanoğlu Mehmet Bey, Türkçe'yi resmi dil yapıyor ve tavrını da şu anlamlı sözlerle ortaya koyuyordu: "*Şimden girir hiç kimesne kapuda ve divanda ve necalis ve seyrandu Türki dilinden gayri dil söylemeye.*" Bu sözden anlaşılacağı gibi Karamanoğlu Mehmet Bey, sosyal alanın tümünü bu uygulamaya dahil etmiştir. Görüldüğü üzere Arapça sadece bilim alanında egemen değildi.

Bugün Türkçe yine diğer dillerin özellikle İngilizce'nin etkisi altında varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Ne ilginçtir ki sözüm ona bazı aydınlar, Türkçe'yi bilim dili olmaktan uzak görmektedirler. Bir dil kullanıldıkça zenginleşir. Türkçe de bu anlamda

Ulusallaşma çabası içerisinde Türk Tarih Tezi de önemli bir yer tutmaktadır. Bu tez; bütün dünyaya uygarlığın Orta Asya'da yaşayan Türkler tarafından götürüldüğünü, Türklerin mimarlıkta Kübizmin, resimde sürrealizmin kurucusu olduğunu, ateşi, ekmeği, evlilik kurumunu, tarımı, madenciligi, geometriği, hayvan ehlileştirmeği dünya uygarlığına Türklerin tanıttığını dile getirmekteydi.⁴³ Her ne kadar tartışılan ve bir müddet sonra önemini yitiren bir tez olsa da, hor görülmeye çalışılan Türklere moral güç veren önemli bir çaba olarak kabul edilebilir.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı gibi Milli Mücadele sonrasında ulus-devlet olma konusunda önemli çabalar sarf edilmiştir. Bu çabalar tesadüfi olmayıp belli bir düzen ve özen içerisinde sürdürülmüştür. Ancak Atatürk'ten sonra iş başına gelenler aynı hassasiyeti göstermemiş, hatta bazen eskiye dönme konusunda girişimlerde bulunmuşlardır. Ulusal politika izlemek ve buna süreklilik kazandırmak bir hükümet değil bir devlet politikası olmalıdır. İş başına gelen her hükümet, ulusal politikada sık sık değişiklikler gerçekleştirecek olursa bu uygulamalara tabi olan ulus, ne yapacağını bilemez ve yozlaşmış bir kültürün ortaya çıkması kaçınılmaz olur.

ABSTRACT

Ottoman State had been transformed into the emperorship due to the successful administrators and the conquest which these administrators had taken into reality. This emperorship containing various races, religious, religious sect and of course languages, had behaved with quietly tolerance. The movement of "Nationalism" which French Revolution had made out, made weak the Ottoman Empire as the other emperorships. Because different groups which the empire contains, had also been influenced by the attractiveness of nationalist movement. Despite all these developments Turks, whom were the real founder, refused this movement for the attendance of empire. The Empire had begun to face up to strokes as strong as the empire couldn't have succeeded. The nationalist idea had begun to improve among Turks by these strokes getting more intense. Turks had gotten to begin struggle for a new state at the lands remaining from The Empire. In history this struggle took

zenginleşmeye yatkın bir dildir. Türkçe'nin bahtsızlığı; bu dilin zenginliğinin farkında olan duyarlı bir aydınlar grubuna sahip olmamasındandır.

⁴³ Oran, *Atatürk Milliyetçiliği, Resmi İdeoloji Dışı Bir İnceleme*, s. 254-255.

place as "The Turkish War Of Independence". After a bloody quarrel a new state were founded. This state is Turkey and after declaring the republic its name were transformed into "Turkish Republic". Now, as the other states, it also would have been applied a national politics in this state.

Mustafa Kemal Atatürk, who is the founder of the state, realized newness in the direction of getting nationalistic tone. His works newer directed to racism. Because he appropriated all the people with the conjunction of citizenship and for all whom appropriating this conjunction he said "How happy is the person who says I am Turk."